

Kilpailuoikeudelliset kysymykset KTK - maailmassa

Sami Svinhufvud, SKAL ry

Johdanto hallitustyöskentelyyn koulutus

17.11.2022 Tampere

Kilpailulainsäädännön taustaa

- **Sopimusvapaus, yhdistymisvapaus, elinkeinonharjoittamisen vapaus**
 - Sopimusvapaudella on presumptiivinen asema ja se sisältää vapauden päättää sitoutumisesta, sopimuskumppanin valitsemisvapauden, tyyppivapauden, muuta sisältöä koskevan vapauden, muotovapauden ja purkuvapauden.
- **Yksityisautonomian täydellinen toteuttaminen johtaisi inhimillisesti ja yhteiskunnallisesti epätoivottuihin ilmiöihin ja sen vuoksi sitä on rajoitettu.**
- **Rajoitusten perusteet:**
 - Heikomman suojaan perustuvat rajoitukset (mm. KSL ja oikeustoimilaki)
 - Yleisen edun vaatimuksesta johtuvat rajoitukset (mm. kilpailuoikeus)
 - Yhdenvertaisuuden nimissä säädetyt rajoitukset (mm. OYL)

Kilpailulainsäädännön taustaa

- Kilpailu on markkinamekanismi, joka palkitsee markkinoiden mahdollisuudet parhaiten ja tehokkaimmin hyödyntävät yritykset ja vastaavasti karsii sellaiset yritykset, jotka eivät halua tai kykene tehostamaan ja uudistamaan toimintaansa.
- Teoreettisessa täydellisen kilpailun tilanteessa markkinoilla on lukuisa joukko ostajia ja myyjiä; markkinoille ja niiltä pois on myös kaikille toimijoille vapaa pääsy. Kukaan toimijoista ei voi vaikuttaa määräävästi hyödykkeen hintatasoon ja kaikkien osapuolten käytettävissä on täydellinen informaatio vaihdannan kohteesta ja siihen vaikuttavista seikoista.
- Toimivassa kilpailutilanteessa hyödykkeiden hinta määräytyy tasolle, johon kysyntä, tarjonta sekä ostajien ja myyjien neuvottelu- tai markkinavoiman suhde sen ohjaa.
- Kilpailunrajoituksella tarkoitetaan kilpailua estäviä, rajoittavia tai vääristäviä menettelyjä.

Kilpailulainsäädäntö – Kielletty rajoittaminen

- Kilpailulaki 5 §, SEUT 101
 - *Sellaiset elinkeinonharjoittajien väliset sopimukset, elinkeinonharjoittajien yhteenliittymien päätökset sekä elinkeinonharjoittajien yhdenmukaistetut menettelytavat, joiden tarkoituksena on merkittävästi estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua tai joista seuraa, että kilpailu merkittävästi estyy, rajoittuu tai vääristyy, ovat kiellettyjä.*
 - *Kiellettyjä ovat erityisesti sellaiset sopimukset, päätökset ja menettelytavat:*
 - 1) *joilla suoraan tai välillisesti vahvistetaan osto- tai myyntihintoja taikka muita kauppaehtoja;*
 - 2) *joilla rajoitetaan tai valvotaan tuotantoa, markkinoita, teknistä kehitystä taikka investointeja;*

Kilpailulainsäädäntö – Sallittu rajoittaminen

- *Edellä 5 §:ssä säädetty kielto ei kuitenkaan koske sellaista elinkeinonharjoittajien välistä sopimusta, elinkeinonharjoittajien yhteenliittymän päätöstä tai elinkeinonharjoittajien yhdenmukaistettua menettelytapaa tai sellaista sopimusten, päätösten tai yhdenmukaistettujen menettelytapojen ryhmää, joka:*
 - 1) *osaltaan tehostaa tuotantoa tai tuotteiden jakelua taikka edistää teknistä tai taloudellista kehitystä;*
 - 2) *jättää kuluttajille kohtuullisen osuuden näin saatavasta hyödystä;*
 - 3) *ei aseta asianomaisille elinkeinonharjoittajille rajoituksia, jotka eivät ole välttämättömiä mainittujen tavoitteiden saavuttamiseksi; ja*
 - 4) *ei anna näille elinkeinonharjoittajille mahdollisuutta poistaa kilpailua merkittävältä osalta kysymyksessä olevia hyödykkeitä.*

Velvollisuus noudattaa kilpailulainsäädäntöä

Kartellikielto:

- Kilpailijat **eivät saa sopia tai synnyttää yhteisymmärrystä**, suoraan tai epäsuorasti esimerkiksi
 - tuotteiden tai palveluiden hinnoista tai hintatasosta
 - alennuksista tai alennusperusteista
 - toimitus- ja kauppaehtoista
 - myyntimääristä
 - tulevista kaupallisista strategioista
 - muutoksista näissä tai niihin vaikuttavista tekijöistä
- Kilpailijat **eivät myöskään saa jakaa asiakkaita, markkina-alueita** tai hankintalähteitä **eivätkä rajoittaa tuotantoa**.
- Kaupallisesti arkaluontoisen tai strategisen tiedon vaihtaminen kilpailijan kanssa yleensä kiellettyä. **Erityisesti tulevia hintoja ja määriä koskeva tietojenvaihto** on sellaisenaan kiellettyä.

Kilpailuviraston vuonna 2016 suorittama tutkinta KKL/KTK-markkinassa

- Kilpailuvirasto (KKV) aloitti vuonna 2016 tutkinnan epäillyistä kilpailurikkomuksista KKL:n ja KTK:n toimintaan liittyen.
- KKV on todennut, että KTK-järjestelmässä ei itsessään ole kilpailua rajoittavia piirteitä, mutta hintayhteistyö ei näyttäisi olevan kaikilta osin kilpailulainsäädännön mukaista.
- KKV kiinnitti huomiota yksittäisiin KKL:n laatimiin mallisopimuksiin KTK:iden liikennöitsijäsopimuksille, sekä yksittäisten KTK:iden liikennöitsijäsopimuksiin.
- KKL ja selvityspyynnön saaneet KTK:t muuttivat liikennöitsijäsopimusten ehtoja kielletyiksi katsottujen seikkojen osalta.
 - **Yhtellekään taholle ei määrätty seuraamusmaksuja tai tehty muita vastaavia toimenpiteitä sen jälkeen, kun sääntöjen ongelmakohdat oli muutettu.** KKV ilmoitti jo tutkinnan aluksi, että tarkoituksena on poistaa kilpailunrajoitukset neuvotteluteitse.

Kilpailunrajoituksiksi katsotut liikennöitsijäsopimukseen sisältyneet ehdot

Kilpailuviranomaisen tutkinta KTK/KKL

- KTK-yritys vaatii KTK-järjestelmän ulkopuolisiin kuljetuksiin käytettävän KTK-yrityksen listahintaa.
- KTK-yritys valvoo käytännössä osakasyrittäjien KTK-järjestelmän ulkopuolisia kuljetuksia vaatien a) KTK-yrityksen lupaa omien ajojen suorittamiseen ja B) vaatien yrittäjiä kierrättämään omien ajojen laskutuksensa KTK-yrityksen kautta. Lisäksi liikennöitsijäsopimuksissa esiintyi kilpailulain 5 §:n perusteella kiellettyjä kilpailunrajoituslausekkeita.
- KTK-yritys kieltää KTK-järjestelmään kuuluvien tai sen ulkopuolisten ajoneuvojen käytön KTK-järjestelmän ulkopuolella.
- KTK-yrityksen kanssa tehty liikennöitsijäsopimus edellyttää liikennöitsijän koko kuljetusajoneuvokaluston liittämistä KTK-yrityksen käyttöön.

Kilpailunrajoituksiksi katsotut liikennöitsijäsopimukseen sisältyneet ehdot

Kilpailuviranomaisen tutkinta KTK/KKL

- Liikennöitsijäsopimuksen mukaan omaa kuljetusta koskevat kuljetusmaksut siirrettävä yhtiön laskutettavaksi, ts. edellyttää myös omista ajoneuvoista kauttalaskutuksen
- Omien ajojen suorittaminen edellyttää KTK-yrityksen kuljetuksista vastaavan henkilön päätöstä.
- KTK-yhtiön kuljetuksista vastaava henkilö määrittää hinnan osakkaiden omista ajoista ja kaikki omat ajot on laskutettava KTK-yhtiön kautta.
- Vaikka KKV ei määrännyt rangaistuksia ehtomuutoksen jälkeen se on todennut yleisesti, että kyseisissä liikennöitsijäsopimusten ehdoissa on lähtökohtaisesti kyse kilpailulain 5 §:n mukaisesta rajoituksesta, kun rajoitetaan liiketoiminnan harjoittamista asettamalla rajoitteita kaluston käytölle, ajojen suorittamiselle ja hinnoittelulle. Todistustaakka näiden ehtojen tehokkuuseduista (6 §:n poikkeus) on yrityksellä, joka siihen puolustuksenaan vetoaa. On epätodennäköistä, että nämä vakavat kilpailunrajoitukset, kuten hinnoista ja tuotantomääristä sopiminen, täyttäisivät kaikki neljä 6 §:n mukaista tehokkuuspuolustuksen edellytystä.

Kilpailurikkomuksesta määrättävät sanktiot

Seuraamusmaksu:

- Elinkeinonharjoittajalle tai näiden yhteenliittymälle, joka rikkoo kilpailusäännöksiä, määrätään seuraamusmaksu, jollei menettelyä ole pidettävä vähäisenä.
- Seuraamusmaksun määrää Kilpailu- ja kuluttajaviraston (KKV) esityksestä markkinaoikeus.
- Seuraamusmaksu saa olla **enintään 10 % kunkin kilpailunrajoitukseen osallistuvan elinkeinonharjoittajan tai näiden yhteenliittymän liikevaihdosta**.
- Kilpailulaki muuttui 24.6. 2021. Yksi olennaisimmista muutoksista kohdistui elinkeinonharjoittajien yhteenliittymien kuten toimialajärjestöjen seuraamusmaksujen laskentaperusteisiin tilanteessa, jossa yhteenliittymän kilpailuoikeudellinen rikkomus liittyy jäsenten toimintaan.
- Monet KKV seuraamusmaksuesitykset on myös osoitettu suoraan toimialajärjestölle, kuten Linja-autoliitolle, Kodinkoneliitolle, Suomen Hiusyrittäjille ja Leipuriliitolle.

Kilpailurikkomuksesta määrättävät sanktiot

Muutokset seuraamusmaksun määrämiseen:

Kaksi keskeistä muutosta:

- Yhteenliittymän jäsenten liikevaihtoa huomioidaan tietyin edellytyksin arvioitaessa yhteenliittymälle määrättävää seuraamusmaksua (13 a ja b §, perustuu direktiivin 14 artiklaan).
- Yhteenliittymälle määrättyä seuraamusmaksua voidaan tietyin edellytyksin ja tietyn portaittaisen järjestelmän mukaisesti periä yhteenliittymän jäsenyrityksiltä jos yhteenliittymä ei sitä pysty maksamaan (47 a §, perustuu direktiivin 14 artiklaan).
- Aiemmin seuraamusmaksun määrässä voitiin ottaa huomioon vain yhteenliittymän liikevaihto - Nykyään seuraamusmaksun perusmäärän määrittämisessä otetaan huomioon myös yhteenliittymän jäsenten liikevaihdot, jos rikkomus liittyy yhteenliittymän jäsenten toimintaan.
- Esim. hintasuosituksen tai vähimmäishintojen esittäminen liittyy yhteenliittymän jäsenten toimintaan.

SKAL-organisaation kilpailuoikeudelliset ohjeet

Viestintä:

- Viestillä **ei saa olla** hinnoittelua yhdenmukaistavaa tai kilpailua rajoittavaa vaikutusta.
- Järjestön sisäiset ja julkisuuteen suunnatut **kannanotot tulee aina arvioida etukäteen kilpailuoikeuden näkökulmasta.**
- Kustannusmuutoksissa ei saa kehottaa hintaneuvotteluihin.
- Kustannusvaikutuksen suuruuden kertominen on sallittua.
- Jos on tarpeen kertoa liikevaihdon lisäksi katteesta, on hyvä korostaa toimialalla katteen vaihtelua yrityksittäin sekä käyttää kuvaajana vaihteluväliä: x% - y%

Kilpailurikkomuksesta määrättävät sanktiot

Kolmiportainen seuraamusmaksun perintä:

1. Elinkeinonharjoittajien yhteenliittymä
 2. Yhteenliittymän päätöksentekokoelimestä edustettuina olleet jäsenet
 3. Yhteenliittymän jäsenet, jotka ovat toimineet markkinoilla, joilla rikkominen tapahtui
- Jos yhteenliittymä ei ole maksanut seuraamusmaksua kokonaisuudessaan vuoden kuluessa seuraamusmaksupäätöksen saatua lainvoiman, KKV voi esittää markkinaoikeudelle päätettäväksi maksamatta olevan osan perimistä yhteenliittymän jäseneltä, joka on ollut edustettuna yhteenliittymän päätöksentekokoelimestä rikkomispäätöksen tekohetkellä.
 - Seuraamusmaksun perimisen edellytyksenä ei ole, että kyseinen jäsenyritys olisi osallistunut kilpailunrajoitukseen itsenäisesti
 - Päätöksentekokoelimestä tarkoitetaan toimitusjohtajaa, hallitusta ja muita yhteenliittymän säännöissä määriteltyjä päätöksentekokoelimiä

Kilpailurikkomuksesta määrättävät sanktiot

Rajoitukset seuraamusmaksun perintään:

- Seuraamusmaksua ei saa periä niiltä yhteenliittymän jäseniltä, jotka osoittavat jättäneensä panematta täytäntöön yhteenliittymän päätöksen ja olleensa joko tietämättömiä siitätai vetäytyneensä siitä aktiivisesti ennen kuin KKV alkoi selvittää rikkomusta
- Yksittäisen elinkeinonharjoittajan vastuu yhteenliittymälle määrätystä seuraamusmaksusta ei saa yhdessä elinkeinonharjoittajalle samasta rikkomuksesta määrätyn seuraamusmaksun kanssa ylittää 13 a §:ssä vahvistettua seuraamusmaksun enimmäismäärää(10 % elinkeinonharjoittajan edellisen tilikauden liikevaihdosta)

Miksi KTK:hin kiinnitetään huomiota kilpailuvalvonnassa?

- Itsenäiset yrittäjänä toimivat autoilijat ovat keskinäisiä kilpailijoita riippumatta siitä, kuuluvatko ne samaan tilausvälityskeskukseen vai eivät.
- Ne tarjoavat toimintansa luonteen vuoksi ympäristön kilpailijoiden väliselle yhteistyölle, joka voi olla lainvastaista.
- KTK:n osakasyritykset voivat edustaa merkittävää osaa toimialan liiketoiminnasta alueellisesti.
- Kilpailua rajoittavalla yhteistyöllä voi olla mittavat negatiiviset vaikutukset markkinoilla ja siten kuluttajille.
- **KTK on itsessään esimerkki sallitusta elinkeinonharjoittajien yhteistoiminnasta, jolla on markkinoita ja lopulta myös kuluttajia hyödyttävät syyt yhteistoimintaan!**
 - Kiellettyä on sen varjolla tapahtuva kielletty kilpailun rajoittaminen.

Johtoajatus: Kukin yritys (myös KTK) ratkaisee itse sen, miten toimii markkinoilla ja kilpailee

- Toimivassa kilpailussa **kukin yritys tekee** liiketoimintaansa liittyvät **ratkaisut itsenäisesti** omista lähtökohdistaan.
- Vaikka kilpailijat eivät koordinoivat liiketoimintaratkaisujaan, eivät keskustele kilpailijoiden kesken niistä etukäteen tai kehottavat kilpailijoita toimimaan tietyllä tavalla, KTK:ssa liiketoimintaratkaisut tehdään itsenäisesti KTK:ssa. Siihen kuuluvat kuljetusyrittäjät tekevät sallittua yhteistyötä, kun tätä alustaa hyödynnetä kielletyllä tavalla.
- KTK:n toiminnan lainmukaisuudesta vastaa hallitus.
- KTK yrityksen hallituksen jäsenet toimivat KTK:ssa osakeyhtiölain edellyttämällä tavalla, ajaen päätöksenteossaan KTK:n etua (OYL 1 luvun 7 §).

Keskustelua käytännöistä KTK:n hallitustyöskentelyssä kilpailuoikeuden piirissä..

Kiitos!

sami.svinhufvud@skal.fi

Seuraa meitä somessa:

The SKAL logo, featuring the word "SKAL" in a bold, blue, stylized font with a white outline, and a smaller "SKAL" below it.